

Arkeologisk förundersökning

Ett gravfält vid Stallarholmen

Yngre järnålder

RAÄ 123, Toresund-Sundby 1:1, Toresunds socken, Strängnäs
kommun, Södermanlands län

Patrik Gustafsson

Arkeologisk förundersökning

Ett gravfält vid Stallarholmen

Yngre järnålder

RAÄ 123, Toresund-Sundby 1:1, Toresunds socken, Strängnäs
kommun, Södermanlands län

Patrik Gustafsson

ARKEOLOGISKA MEDDELANDEN 2002:23

© 2002 Sörmlands museum

Beställningar kan göras hos:
Landstinget Sörmland
Kultur & utbildning Sörmland
SÖRMLANDS MUSEUM
Box 314, S-611 26 Nyköping
arkiv.bibliotek@kuf.dll.se

Grafisk form och layout: Lars Norberg och Patrik Gustafsson.
Omslag och inlaga är reproducerad vid Sörmlands museum.
Kart- och ritmaterial: Patrik Gustafsson
Omslagsbild: Södermanlands län. Undersökningsområdets geografiska läge
markerat med röd punkt.

Allmänt kartmaterial från Lantmäteriverket. Medgivande 97.0350

Nyköping 2002

ISSN 1402-9650

Innehåll

Utgångspunkt 4

Syfte och metod 4

Syfte
Metod

Landskap 4

Natur
Kultur

Resultat 7

Hänvisningar 8

Källor
Litteratur

Administrativa uppgifter 8

Utgångspunkt

En arkeologisk förundersökning har 010426 utförts av Sörmlands museum. Förundersökningen föranleddes av att Toresunds-Sundby Fastighets AB studerar möjligheten att bygga småhus på fastigheten Toresunds-Sundby 1:1 vid Stallarholmen i Toresunds socken, Strängnäs kommun i Södermanlands län (se figur 1).

Länsstyrelsen besökte platsen tidigare samma år och noterade då att den västra delen av RAÄ 123 eventuellt hade skadats. Detta genom den industriverksamhet som tidigare bedrivits i området, bland annat i form av lertäkt.

Beslut i ärendet är fattat av länsstyrelsen i Södermanlands län (dnr 220-709-2001) enligt 2 kap 13 § i lagen om kulturminnen (KML). Ansvarig för undersökningen var Patrik Gustafsson. I fältarbetet deltog även Lars Norberg.

Syfte och metod

Syfte

Syftet med den arkeologiska förundersökningen var att avgränsa fornlämning RAÄ 123, för att ge underlag för tillståndsprövning.

Förundersökningens resultat skall utgöra underlag för länsstyrelsen och uppdragsgivaren inför fortsatt hantering av ärendet.

Metod

Inför fältarbetet studerades främst fornminnesregistret (FMR) med tillhörande ekonomiskt kartblad, för att utröna fornlämningens karaktär. Vidare studerades Sveriges geologiska undersökningars karta (SGU) samt Gröna kartan (Topografiska kartan), för att bland annat se jordarternas sammansättning och för att bygga upp en bild av områdets topografi.

Därefter besiktigades utredningsområdet för att se om ytterligare synliga fornlämningar än de redovisade i FMR kunde iakttas. Vidare var syftet med besiktningen att bestämma var sökschakten skulle förläggas.

Efter besiktningen ansågs det att det förelåg en allt för stor risk att gravar skulle kunna komma till skada i onödan vid schaktningsarbetet. Efter samråd med länsstyrelsen (010425) fattades beslut om att endast mäta in det som var synligt ovan mark med hjälp av en totalstation i form av områdesbegränsningar.

Landskap

Natur

Förundersökningsområdet (RAÄ 123) ligger strax väster om Stallarholmens samhälle på fastlandssidan strax intill Mälarens strand. Gravfältet var vid det aktuella förundersökningstillfället beväxt med ett flertal aspar av olika storlek och ålder.

Området där gravfältet ligger utgörs av den norra sluttningen av ett bergsparti som vetter norrut mot Mälaren.

I den östra kanten av gravfältet återfinns en mindre avlång moränförhöjning i nord-sydlig riktning. Jordmånen utgörs i övrigt av en moränsluttning som avgränsas av lägre liggande partier vilka utgörs av finare sediment (SGU). I söder avgränsas gravfältet av en brant bergssluttning. Området för den arkeologiska förundersökningen ligger mellan cirka 4-7 meter över havet.

Kultur

I närområdet till RAÄ 123 har tidigare Sundby tegelbruk legat. Bruket lades ned på 1960-talet och är helt rivet idag. Sydväst om bruket återfinns en lertäkt i form av en mycket stor grop. Idag huvudsakligen bevuxen med gräs samt delvis med planterad gran. Inom fastigheten Toresund-Sundby återfinns även andra lertäktsgropar bland annat i fastighetens södra område (Clemenson 1981:216-217). Lertäkterna återfinns även på Sveriges Geologiska undersökningars karta (SGU). Det enda som fortfarande minner om tegelbruket, förutom lertäkterna, är ett bostadshus (Tegelmästarvillan) som fortfarande står kvar strax nordost om RAÄ 123 (se figur 2 och 3).

Området som RAÄ 123 ligger i, har endast förstagångsinventerats. Det aktuella gravfältet består av cirka 35 gravanläggningar. Dessa anläggningar utgörs av en treudd, två kvadratiska stensättningar samt 17 runda stensättningar (FMR).

I Fornminnesregistret registerblankett från 1957 omnämns att ett flertal ledningar samt ett pumpshus anlagts mitt i RAÄ 123, varvid minst tre gravar har utsatts för åverkan (FMR).

I närområdet till RAÄ 123 finns ett flertal fornlämningar. Cirka 150 meter nordväst om RAÄ 123 ligger ett annat gravfält, RAÄ 122, som utgörs av sju runda stensättningar. Ytterligare några tiotal meter nordväst om RAÄ 122 återfinns RAÄ 121. Fornlämningen utgörs av en stensättning samt en hög (FMR).

Figur 2. Utdrag ur digitala fastighetskartan (GSD) och fornlämningsöversikten. RAÄ 123 utmarkerat med rött. Skala 1:10 000.

Resultat

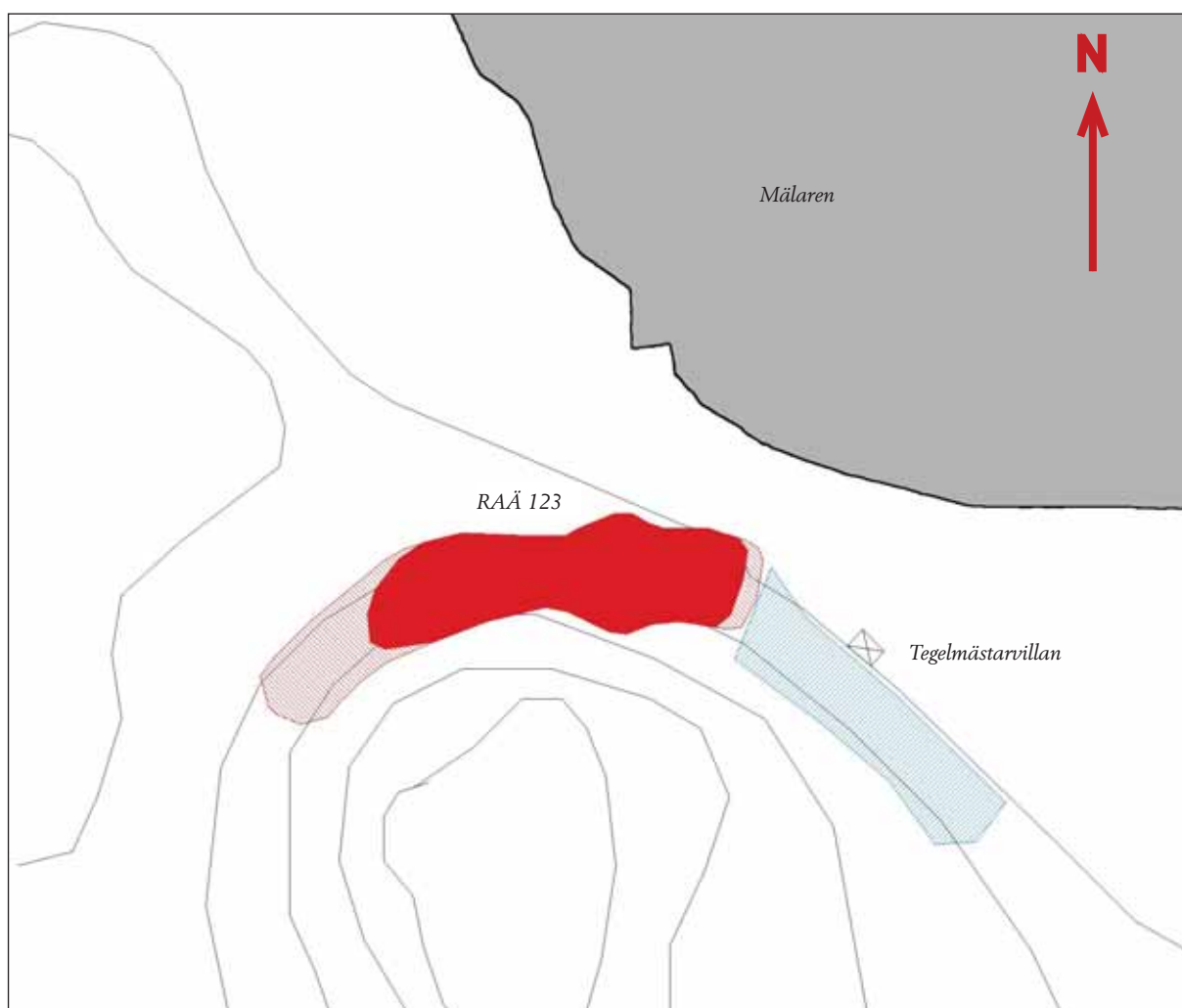
Vid den arkeologiska förundersökningen kunde det konstateras att gravfält RAÅ 123 var större till sin utbredning och att antalet gravar var fler än det fornminnesregistret tidigare angett.

Den östra delen av gravfältet har utvidgats med cirka 10 meter åt öster. Vid fältbesöket kunde det tydligt ses att gravfältets nuvarande begränsning var allt för snäv. Detta gjorde att minst fyra gravar låg delvis eller halvt utanför den tidigare fastslagna begränsningen. Det anses även som möjligt att det kan finnas fler gravar inom denna yta. Vid besiktningstillfället iaktogs det att det finns relativt rikligt med sten i markytan inom detta område, dock utan synbara formationer (se figur 3).

I den västra delen utvidgades gravfältet med ytterligare cirka 40 meter åt sydväst. Här påträffades cirka åtta gravar i form av fem tydliga runda stensättningar och 3 högar med mittgrop (se figur 3).

Vid förundersökningstillfället sågs ett cirka 130x30 meter stort område sydöst om RAÅ 123 och direkt söder om Tegelmästarvillan. Inom detta område konstaterades ytterligare fyra till fem glest liggande stensättningsliknande lämningar.

Det anses heller inte omöjligt att det kan förkomma boplatzanläggningar inom detta område, bland annat finns en stenfri yta, cirka 30x20 meter stor, direkt norr om Tegelmästarvillan. Området ingick inte inom det anvisade förundersökningsområdet (se figur 3).

Figur 3. RAÅ 123 markerat med rött samt de nya begränsningarna markerat med röd skraffering. Blå skraffering utgörs av det område där det föreligger misstanke om ytterligare gravar. Kartunderlag: Digitala fastighetskartan (GSD). Skala 1:3000.

Hänvisningar

Källor

Geografiska Sverigedata (GSD). Fastighetskartan och fornlämningsöversikten. Södermanlands län. Kartförlaget. Gävle. 1996.

Geografiska Sverigedata (GSD). Gröna kartan. Södermanlands län. Kartförlaget. Gävle. 1995.

Sörmlands museums arkiv

Fornminnesregistret (FMR). Toresunds socken.

Ekonomisk karta över Sverige upprättad av rikets allmänna kartverk. Toresund 10H 6g (fornlämningsöversikten) Skala 1:10 000. Lantmäteriverket. Gävle.

Gröna kartan (Topografisk karta): 10H Strängnäs NO. Skala 1:50 000. Lantmäteriverket. Gävle.

SGU (Sveriges geologiska undersökning). Jordartskartan ser. Ae nr 68, 10H Strängnäs NO. Skala 1:50 000. 1985.

Litteratur

Clemedson, C-J. 1981 *Toresund. Kulturhistoria, vegetation och flora*. Sörmländska handlingar 38. Red. Bertil Thisell. Nyköping

Administrativa uppgifter

Rapporten ingår i Sörmlands museums rapportserie: Ett gravfält vid Stallarholmen. Arkeologiska meddelanden 2002:23

Sörmlands museums dnr: KUS01187

Länsstyrelsens dnr: 220-709-2001

Tid för undersökningen: 2001 04 26

Personal: Patrik Gustafsson och Lars Norberg

Belägenhet: Ekonomisk karta över Sverige i skala 1:10 000. Toresund 10H 6g. Upprättad av Rikets allmänna kartverk.

Förundersökningsområdets sydvästra hörn:

X 6583100 Y 1579200

Koordinatsystem: Rikets (RT 90)

Höjdsystem: Rikets höjdsystem (RH70)

Yta: cirka 1000 m²

Dokumentationsmaterial förvaras i Södermanlands museums arkiv.